

Thesis

2007-2008

'De term narcisme is afkomstig van de Griekse mythologische figuur Narcissus, de zoon van een riviergod, en een uitzonderlijke schoonheid. Hij werd zo verliefd op zichzelf dat hij niet meer los kon komen van een plekje bij een beek waar hij zijn eigen spiegelbeeld in het water kon bewonderen. Zijn tragisch lot was dat hij ten slotte letterlijk wegwijnde van onvervuld verlangen, en op de plek waar hij had gezeten ontsprong de bloem die zijn naam draagt.'

(uit: "Zo ben ik nu eenmaal!")

Academische master:	Orthopedagogiek
Student:	Judith M. Jonkers
Studentnummer:	3119750
Thesisdocent UU:	dr. Albert Reijntjes
Tweede lezer UU:	dr. Peter Prinzie
Datum:	23 mei 2008

Hoe gaan kinderen (9-12) met narcistische trekken om met negatieve sociale feedback van leeftijdsgenootjes?

Judith M. Jonkers

Faculty of Social Sciences, Utrecht University

Abstract

Objective: This study examines the linkage between level of narcissistic traits in pre-adolescent children and their responses to an experimentally manipulated peer evaluation outcome (i.e., emotional reactivity, changes in state self-esteem, and feedback seeking).

Methods: 385 children between 9 and 12 years of age completed a measure of narcissism in their classrooms after which they played an individual rigged computer contest. They were randomized to a rejection, success or neutral peer evaluation condition and (changes in) emotions, state self-esteem and feedback seeking behaviors were then assessed. *Results:* This study shows that participants with higher levels of narcissism assigned to the rejection condition showed a greater significant increase in sadness, a greater significant decrease in state self-esteem and displayed a higher preference for positive feedback from high status peers than did participants with low levels of narcissism. *Conclusion:* Findings show that children displaying high levels of narcissism differ in important ways from their counterparts low in narcissism when faced with negative social feedback from peers.

Keywords: childhood narcissism; state self-esteem; social feedback; feedback preferences

Samenvatting

Onderwerp: Deze studie onderzoekt hoe kinderen met sterke narcistische trekken reageren in respons op experimenteel gemanipuleerde negatieve feedback van leeftijdsgenoten. Onderzocht worden de veranderingen in emotionaliteit, zelfbeeld en interesse in concrete feedbackopmerkingen van deze leeftijdsgenoten. *Methode:* 385 kinderen tussen de 9 en 12 jaar hebben een zelfbeoordelvragenlijst ingevuld om de mate van narcisme te bepalen en hebben vervolgens individueel een gemanipuleerd computerspel gespeeld. Ze zijn gematcht in 3 groepen en at random toegewezen aan een falen, succes of neutrale peerevaluatie conditie en vervolgens zijn (veranderingen in) emotionaliteit, zelfbeeld en interesse in concrete

feedbackopmerkingen bepaald. *Resultaten*: In de falen conditie lieten deelnemers met een hogere score op narcisme een sterkere significante toename in verdriet, een sterkere significante daling in zelfbeeld zien en hadden een sterkere voorkeur voor positieve feedback van leeftijdsgenoten met een hoge sociale status dan deelnemers met minder of geen narcistische trekken. *Conclusie*: Kinderen met hoge narcisme scores verschillen in belangrijke mate in hun reacties wanneer ze geconfronteerd worden met negatieve sociale feedback van leeftijdsgenoten van kinderen met minder of geen narcistische trekken.

Kernwoorden: narcisme bij kinderen; zelfbeeld; sociale feedback; feedback voorkeuren

Inleiding

¹De vorming van het zelfbeeld begint al in de vroege babytijd. In het eerste levensjaar leren baby's zich te onderscheiden van hun verzorgers en ontdekken dat zij invloed kunnen uitoefenen op hen en op hun omgeving. Hiermee is het begin gemaakt met het separatie-individualisatie proces en zijn de eerste bouwstenen gelegd van het zelfbeeld (Jacobs, Bleeker & Constantino, 2003).

Tijdens de peutertijd begint de taalontwikkeling waardoor het kind verbaal uitdrukking en voorstelling kan geven aan het begrip "ik-zelf". Ook is taal een middel om herinneringen met betrekking tot het 'zelf' op te slaan en weer op te roepen. Volgens Harter (1998) zijn de zelfbeschrijvingen van peuters onrealistisch positief, omdat zij nog niet in staat zijn onderscheid te maken tussen hun gewenste en hun werkelijke competentie en omdat zij nog geen gebruik maken van sociale vergelijking. Uit verschillende studies blijkt dat, zelfs wanneer peuters falen op een taak en daarbij de feedback krijgen dat anderen wel succesvol zijn geweest, zij deze feedback negeren en blijven geloven dat zij goed zijn in deze taak en hier een volgende keer beter in zullen slagen (Jacobs et al., 2003).

Onderzoek toont aan dat ook de zelfwaardering van jonge kinderen (vier tot zeven jaar) nog onrealistisch positief is en dat zij over het algemeen de neiging hebben om hun eigen sociale vaardigheden te overschatten ten opzichte van de waarschijnlijk meer objectieve en daarmee meer accurate inschattingen van leeftijdsgenoten (peers; Baardewijk, 2003; Orobio de Castro, Brendgen, Van Boxtel, Vitaro & Schaeppers, 2007). Het beeld dat kinderen

¹ Dit onderzoek maakt deel uit van een bestaand onderzoeksproject. Het project onderzoekt, in een longitudinale studie, de ontwikkelingsoorzaken van een ongezond zelfbeeld (narcisme, overschatting van sociale vaardigheden) en de psychologische mechanismen die hierbij betrokken zijn en wordt uitgevoerd door een onderzoeksgroep van de Universiteit van Utrecht.

van zichzelf hebben komt niet overeen met externe beoordelingen en onderzoek wijst uit dat hoewel jonge kinderen al wel enige aandacht hebben voor sociale vergelijkingen, ze deze informatie niet gebruiken voor zelfevaluatie doeleinden. Jonge kinderen maken vooral gebruik van zelfvergelijkingen zoals “ik kan harder rennen dan toen ik jonger was” (Baardewijk, 2003; Jacobs et al., 2003). Het zelfbeeld wordt echter in de loop van de midden kindertijd (zes tot acht jaar) accurater (Orobio de Castro et al., 2007).

Vanaf ongeveer zeven jaar gaan kinderen zichzelf als zelfstandige individuen zien en realiseren zij zich steeds beter dat ze zelf veel invloed kunnen hebben op hun handelen (Gray, 2003). De inschattingen van de eigen vaardigheden beginnen vanaf deze leeftijd steeds meer in de buurt te komen van de oordelen die hun peers en hun leerkrachten in deze geven. Dit geeft aan dat de zelfwaardering in deze levensfase al behoorlijk realistisch is. Oudere kinderen (ongeveer 8-12 jaar) krijgen een steeds meer geïntegreerd beeld van zichzelf, zij beschrijven zichzelf frequenter in termen van karaktertrekken en ze zijn tevens geneigd zich te richten op bekwaamheden en op vergelijkingen met peers (Jacobs et al., 2003).

Op deze algemene ontwikkelingstrend naar een realistischer zelfbeeld bestaan individuele verschillen. Sommige kinderen behouden een overdreven positief zelfbeeld (Baardewijk, 2003). Een persoonlijkheidstrekk die nauw samenhangt met het zelfbeeld is narcisme. Narcisme verwijst naar een persoonlijkheidstrekk die verschilt tussen mensen en in de meest extreme verschijningsvorm wordt er gesproken over een Narcistische Persoonlijkheidsstoornis (NPD) (Twenge & Campbell, 2003). Het meest karakteristieke van een NPD is het pervasieve patroon van overschatting van zichzelf (in fantasie of gedrag), behoefte aan bewondering en een gebrek aan empathie dat begint in de vroege volwassenheid en dat zich manifesteert in diverse situaties (DSM-IV; American Psychiatric Association, 1994). Pathologisch narcisme wordt gekenmerkt door een op zichzelf gerichte kijk, waarbij anderen niet gezien worden als zelfstandige individuen met eigen rechten maar meer als verlengstuk van zichzelf. Verschillen tussen anderen en zichzelf worden genegeerd of, erger, worden ervaren als bedreiging (Donner, 2006).

Narcisten beoordelen zichzelf als bovengemiddeld op eigenschappen als intellectuele vaardigheden en extraversie (*agentic orientation*), maar doen dit niet op eigenschappen als vriendelijkheid en moraliteit (*egoistic orientation*). Dit in tegenstelling tot individuen met een hoog zelfvertrouwen die op beide constructen hoog scoren. Narcisten zien zichzelf als intelligent en spontaan, maar niet als zorgzaam en nauwgezet (Campbell, Rudich & Sedikides, 2002). Narcisme is, door deze zogeheten sociale dominantie, dan ook nogal eens problematisch voor interpersoonlijke relaties. Narcisten hebben wel degelijk behoefte aan

contact, maar met name om zichzelf beter te voelen door bewondering, dominantie en competitie (Campbell et al., 2002; Twenge & Campbell, 2003). Ze voelen zich aangetrokken tot bewonderende en zeer positief ingestelde individuen die hun gevoel van zelfwaardering kunnen vergroten hetzij direct door onmiddellijke lof, hetzij indirect middels identificatie (Campbell et al., 2002). Narcisten worden vooral gedreven door extrinsieke behoeften, hebben de neiging op te scheppen over hun prestaties en hebben een nogal arrogante houding (Foster, Campbell & Twenge, 2003). Ze houden er hartstochtelijk van superieur te zijn aan anderen, zelfs als ze hier zelf nog niet helemaal van overtuigd zijn (Ang & Yusof, 2005; Bushman & Baumeister, 1998).

Er bestaat consensus dat narcistische trekken gevormd worden in de kinderjaren (Emmons, 1987). Zoals gezegd beginnen kinderen rond het zevende of achtste levensjaar een zelfbeeld te ontwikkelen met zowel positieve als negatieve attributies. Tijdens deze leeftijd baseren kinderen ook hun zelfbeeld op sociale vergelijkingen en wordt het zelfbeeld realistischer. Belangrijke individuele verschillen in mate van narcisme worden verondersteld rond deze leeftijd te ontstaan (Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof & Denissen, 2006a).

Het beeld van kinderen met narcistische trekken dat geschetst wordt in verschillende onderzoeken is dat zij niet persé tevreden zijn met wie zij zelf zijn, maar dat ze wel geloven beter te zijn dan anderen. Narcistische kinderen willen sociale interacties domineren, anderen imponeren, bewondering krijgen en geven er minder om oprechte vriendschappen of hechte relaties op te bouwen. Ze schieten tekort in het delen van emoties en in empathisch vermogen. Tot slot lijken narcistische kinderen egoïstisch betrokken bij en investeren zij emotioneel in interpersoonlijke en waardebepalende situaties. Wanneer zij kritiek krijgen, belachelijk gemaakt of afgewezen worden door hun peers, hebben ze de neiging uit wraak agressief uit te varen (Thomaes et al., 2006a).

Bij volwassenen blijkt, zowel uit real-life gebeurtenissen als uit eerder psychologisch onderzoek, dat narcisme invloed heeft op emoties en gedrag. Deze persoonlijkheidstrek blijkt een cruciale moderator te zijn van agressieve en boze reacties na sociale afwijzing (Twenge & Campbell, 2003). Een belangrijke aanleiding voor dit geweld en agressie is gewoonlijk gelegen in situaties waarin iemands trots, reputatie of zelfvertrouwen wordt betwist of bedreigd. Een dergelijke gebeurtenis betreft vaak het publiekelijk blootgesteld worden met een bepaald gebrek of een andere tekortkoming. Doordat zulke gebeurtenissen als schaamtevol worden ervaren kunnen deze ertoe leiden dat mensen agressief uitvallen naar anderen. Een sleutelcomponent van narcisme is de kwetsbaarheid voor schaamte (Thomaes, Bushman, Stegge & Olthof, 2006b).

Thomaes en collega's (2006b) hebben gesuggereerd dat deze door schaamte veroorzaakte agressie dienst doet als ego-bescherming. Deze bescherming neemt bij narcisten vaak de vorm aan van extern gerichte negatieve emoties (Twenge & Campbell, 2003). Door de schuld en de boosheid op anderen te richten, kan worden voorkomen dat het "bedreigde" zelfbeeld verder zal dalen. Mensen proberen over het algemeen een coherent beeld van zichzelf in stand te houden en vinden het onaangenaam hun zelfbeeld in negatieve zin te moeten bijstellen (Thomaes et al., 2006b). Bij dit zelfbeeld moet onderscheid gemaakt worden tussen het meer stabiele/duurzame zelfbeeld dat iemand in het algemeen van zichzelf heeft (*trait self-esteem*) en het meer fluctuerende zelfbeeld dat iemand van zichzelf heeft op een bepaald moment in een bepaalde situatie (*state self-esteem*). State self-esteem schommelt rond een basisniveau van trait self-esteem. Tussen individuen bestaat er een verschil in reactie op de confrontatie met kritiek met betrekking tot zichzelf wat betreft (kortdurende) veranderingen in state self-esteem. Deze reactie is vervolgens weer sterk van invloed op de neiging al dan niet agressief te reageren (Thomaes, 2007).

Van mensen met een sterk narcistisch zelfbeeld wordt gezegd dat hun zelfbeeld opgeblazen is en er wordt aangenomen dat zij kwetsbaarder zouden moeten zijn dan anderen voor schaamtevolle situaties omdat zij zeer gemotiveerd zijn om te voorkomen dat hun zelfbeeld beschadigd zal worden (Thomaes et al., 2006b). Individuen met een narcistisch zelfbeeld hebben namelijk, in ieder geval in hun eigen visie, veel te verliezen en zijn om die reden bijzonder gevoelig voor het aversieve gevoel dat een daling in state self-esteem gewoonlijk oproept (Bushman & Baumeister, 1998). Ondanks de hoge opinie die narcisten van zichzelf hebben is hun zelfbeeld instabiel en kunnen ze met extreme vijandigheid reageren bedreigingen die zij in deze ervaren (Bushman & Baumeister, 1998; Barry, Chaplin & Grafeman, 2006; Papps & O'Carroll, 1998; Twenge & Campbell, 2003).

Bij de reactie van individuen met sterke narcistische trekken lijkt sociale vergelijking een belangrijke rol te spelen en deze vergelijking, die inherent is aan sociale interacties, lijkt bij te dragen aan de gevoelsmatige uitersten van narcisten. Onderzoek van Bogart, Benotsch en Pavlovic (2004) wijst uit dat wanneer narcisten beter dan anderen blijken te zijn, zij zich erg bevestigd voelen in hun kijk op de wereld en een positieve stemming behouden. Echter, wanneer zij geconfronteerd worden met sociale vergelijking waarin zij juist slechter dan anderen blijken te zijn, wordt hun neiging tot competitie aangewakkerd en is er een toename in vijandige stemming te zien. Sociale vergelijking wordt door individuen die hoog scoren op narcisme in de eerste plaats gebruikt om het zelfbeeld te versterken. Rhodewalt en Morf (1998) vonden in hun studie, waarbij stemming en attributies van deelnemers na hun

prestaties op verschillende taken werden gemeten, eveneens dat de aandacht van narcisten vooral gericht is op positieve feedback op hun zelfbeeld en dat zij extreem boos reageren op negatieve feedback, met name wanneer deze negatieve feedback volgt op een eerdere succeservaring.

De manier waarop de feedback gegeven wordt lijkt eveneens van invloed op de manier waarop mensen hierop reageren. De verschillende maatstaven die individuen gebruiken om de waarde te bepalen van hun prestaties beïnvloeden volgens Goolsby & Chaplin (1988) de stemming of reactie op een taak of op de aanwezigheid van een bepaalde stimulus. Drie maatstaven die doorgaans gehanteerd worden zijn: 1) de normatieve (in vergelijking met anderen), 2) de ipsatieve (in vergelijking met eerdere prestaties) en 3) de geïdealiseerde of de verwachte (in vergelijking met een ideale prestatie). Narcisme lijkt samen te hangen met verhoogde agressie op negatieve normatieve feedback, dus op sociale vergelijking (Barry et al., 2006).

Onderzoek naar de invloed van narcisme op het zelfbeeld van kinderen in situaties waarbij sprake is van sociale vergelijking staat nog in haar kinderschoenen. Kinderen blijken niet allemaal op dezelfde manier op afwijzing te reageren en er zijn duidelijke individuele verschillen in emoties en gedrag als gevolg van sociale afwijzing (Twenge & Campbell, 2003). De een lijkt zich redelijk onbeschadigd door peerafwijzing heen te slaan, daar waar anderen verstrikt lijken te raken in een patroon van voortdurende afwijzing en de daarbij horende aanpassingsproblemen (Sandstrom, 2004). Kwetsbaarheid voor schaamte lijkt hierbij een rol te spelen. Onderzoek heeft aangetoond dat bij kinderen van 10-13 jaar oud schaamte een sterkere impact op het zelfbeeld heeft dan bij jongere kinderen (Ferguson, Stegge & Damhuis, 1991). In deze leeftijdsperiode worden veel situaties ervaren als schaamtevol en veel negatieve ervaring hiermee wordt geleidelijk een meer serieuze bedreiging voor het zelfbeeld (Thomaes et al., 2006b).

Kinderen blijken verschillende copingstrategieën te gebruiken bij alledaagse ervaringen met afwijzing (Sandstrom, 2004). Deze strategieën kunnen gezien worden als doelbewuste reacties en zijn in te delen in twee brede typen: ofwel gericht op de stressvolle relatie tussen het 'zelf' en de omgeving (probleemgerichte coping) dan wel gericht op het verlichten van de negatieve emoties die worden opgeroepen door stress (emotiegerichte coping) (Compas, Connor-Smith, Saltzman, Thomsen & Wadsworth, 2001; Sandstrom, 2004). Kinderen met een hoge mate van narcisme hebben de neiging sterke gedragsmatige en emotionele reacties te vertonen in respons op negatieve beoordelingen en/of sociale gebeurtenissen (Barry et al., 2007).

Bij volwassenen wordt narcisme als persoonlijkheidskenmerk gemeten middels de *Narcissistic Personality Inventory* (NPI; Raskin & Hall, 1979). Bij gebruik van dit meetinstrument bij kinderen is gebleken dat deze bij hen niet hetzelfde construct meet als bij volwassenen. De inhoud van de items blijkt niet geschikt voor deze leeftijdsgroep omdat deze niet aansluit bij de belevingswereld van kinderen en simpelweg gebruik maken van eenvoudiger woorden lost dit probleem niet op. Daarnaast bleek de 40 itemlijst te lang en saai voor kinderen. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van de *Childhood Narcissism Scale* (CNS; Thomaes et al., 2006a). De CNS ziet narcisme bij kinderen als een persoonlijkheidsdimensie en niet als een persoonlijkheidsstoornis. Het is een korte eendimensionale zelfbeoordelingsschaal bestaande uit 10 items die een reeks kerneigenschappen van narcisme meet. Veel items geven de dynamiek weer tussen een geweldig en bevoorrecht zelf en ondergeschikte of onwaardige anderen. Een voorbeelditem is “Zonder mij zou onze klas een stuk minder leuk zijn”. De score geeft de mate van narcistische trekken in het kind weer, waarbij extreme scores niet noodzakelijkerwijs op een pathologische persoonlijkheid duiden omdat persoonlijkheidskenmerken in de kindertijd nog onderhevig zijn aan verandering (Thomaes, 2007; Thomaes et al., 2006a).

Uit het schaarse onderzoek naar de reacties van narcistische kinderen in situaties waarin hun zelfbeeld bedreigd wordt blijkt dat zij gewoonlijk met extreme vijandigheid reageren om verdere daling in zelfbeeld te voorkomen. Een aantal issues is echter nog niet eerder onderzocht: Is het daadwerkelijk zo dat het zelfbeeld van narcistische kinderen sterk daalt in een voor hun schaamtevolle situatie? Proberen zij na daling inderdaad om dit (mogelijk) beschadigde zelfbeeld weer snel te herstellen? Op welke manier doen zij dit dan? Is de mate van narcisme hierop van invloed?

Naast het vergroten van de bestaande kennis, is het van belang hier meer zicht op bovenstaande vragen te krijgen om zo interventies beter af te kunnen stemmen op kinderen met meer narcistische trekken en zo de aanpassingsproblemen van deze kinderen (narcistische eigenschappen blijken nauw samen te hangen met externaliserende problemen (Frick, Bodin & Barry, 2000)) te beperken en een gezonde ontwikkeling te stimuleren.

Doel van deze studie is te onderzoeken hoe kinderen reageren wanneer ze geconfronteerd worden met expliciete negatieve feedback van peers en of de mate van narcisme van invloed is op veranderingen in emotionaliteit/stemming, zelfbeeld (state self-esteem) en interesse in concrete feedbackopmerkingen van deze peers (feedback seeking behavior). Om de reacties vast te stellen wordt er gebruik gemaakt van een experimentele methode waarbij leeftijdsgenoten negatieve of neutrale sociale feedback geven: *Survivor*. De

kern van Survivor is dat kinderen zich door allerlei persoonlijke vragen te beantwoorden kwetsbaar opstellen en hierop worden geëvalueerd door peers.

De deelnemers wordt verteld dat zij meedoen aan een spel op de computer waarbij ze het op moeten nemen tegen vier andere kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd van andere scholen in de buurt en daarbij allemaal beoordeeld worden door een zestienkoppige jury van peers. De deelnemers krijgen van hun (vermeende) tegenstanders een foto te zien tijdens het spel en worden zelf eveneens op de foto gezet. Zij krijgen van elk van de juryleden een score tussen 0 en 100 die aangeeft hoe ze gewaardeerd worden (*likability score*) en geschreven feedback/commentaar waarin wordt aangegeven wat elk jurylid leuk of juist niet leuk vindt aan de deelnemer. In werkelijkheid zijn er geen andere deelnemers of juryleden en is het computerspel niet echt. De deelnemers worden vooraf at random toegewezen aan een van de verschillende feedback condities (*succes, neutraal, falen*). Deelnemers in de succesconditie krijgen de hoogste (totale) likability-score, deelnemers in de neutrale conditie krijgen een gemiddelde likability-score en deelnemers in de faalconditie krijgen de laagste likability-score. Het commentaar van de juryleden is echter identiek voor elke conditie; acht juryleden geven positieve feedback en acht juryleden geven negatieve feedback. Nadat de deelnemers de uitkomst hebben gekregen worden verschillende aspecten van de sociale informatieverwerking van de kinderen onderzocht (i.c., waaronder hun cognitieve, gedragsmatige en affectieve reacties). De vraag die centraal staat binnen dit onderzoek is: *Verschillen kinderen (9-12) met sterke narcistische trekken voor wat betreft hun reacties op negatieve sociale feedback van peers van kinderen (9-12) met minder of geen narcistische trekken?* Vanuit deze centrale vraagstelling wordt ten aanzien van emotionele reactiviteit verwacht dat kinderen met sterke narcistische trekken grotere verschillen laten zien in emoties in respons op sociale afwijzing dan kinderen met minder of geen narcistische trekken. Ten aanzien van state self-esteem wordt verwacht dat kinderen met meer narcistische trekken een significant sterkere daling laten zien in hun zelfbeeld na afwijzing dan kinderen met minder of geen narcistische trekken en ten aanzien van feedback seeking behavior wordt verwacht dat kinderen met meer narcistische trekken na afwijzing sterker geïnteresseerd zijn in positieve feedback dan kinderen met minder of geen narcistische trekken. Tevens wordt verwacht dat kinderen met meer narcistische trekken meer interesse hebben in positief commentaar van juryleden met een hoge sociale status om hun gedaalde zelfbeeld te herstellen dan kinderen met minder of geen narcistische trekken.

Methode

Participanten

De totale onderzoeksgroep bestaat uit 385 kinderen uit de groepen zes, zeven en acht van 10 reguliere basisscholen in Nederland. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 10.4 ($SD = .83$). De participanten zijn overwegend van Nederlandse afkomst (85.3%). Jongens (48.8 %) en meisjes (51.2 %) zijn evenredig vertegenwoordigd. Ouders hebben schriftelijk toestemming gegeven voor deelname van hun kind(eren) aan het onderzoek.

Procedure

Bij dit onderzoek is participanten een serie vragenlijsten voorgelegd waaronder ook de Childhood Narcissistic Scale (CNS). De kinderen hebben deze vragenlijsten onder schooltijd tijdens twee separate sessies van elk ongeveer een half uur ingevuld, waarbij een standaard protocol is gevolgd. Bij elke sessie is een masterstudent Orthopedagogiek aanwezig geweest die de kinderen heeft begeleid bij het invullen en aan wie vragen kon worden gesteld. Aan het einde van de tweede sessie is de kinderen verteld dat ze ongeveer een week daarna individueel zouden deelnemen aan een vervolgonderzoek, waarbij ze een wedstrijd op de computer zouden spelen tegen een groepje leeftijd- en sekse-genoten uit de regio. Er is daarbij benadrukt dat alle antwoorden en informatie alleen beschikbaar zou worden gesteld aan de onderzoekers, en niet aan andere leerlingen, ouders en/of leerkrachten.

Het individuele deel van het onderzoek, het spelen van het computerspel 'Survivor', heeft plaatsgevonden in een aparte, stille ruimte binnen de school. De deelnemers is verteld dat ze op een laptop een computerspel gingen spelen tegen vier kinderen van andere scholen in de omgeving. Tijdens het spelen van het spel, dat ongeveer 45 minuten in beslag nam, was de onderzoeker in dezelfde ruimte aanwezig, maar bleef op ruime afstand en zoveel mogelijk met de rug naar het kind toe, opdat de deelnemer zich zo min mogelijk geobserveerd wist. Op basis van geslacht en de antwoorden op de vragenlijsten van de eerste twee sessies zijn de kinderen eerst gematcht in drie groepen en vervolgens at random toegewezen aan een van de verschillende feedbackcondities (*succes, neutraal of falen*). Na afloop van het spel werden de participanten gedebriefed, wederom aan de hand van een standaard protocol. Er is hen dringend verzocht niet met medeleerlingen over het onderzoek te praten totdat iedereen aan de beurt geweest was, omdat het onderzoek anders zou mislukken. Wanneer het iedereen zou lukken om tot het einde niets door te vertellen, zouden zij een klein cadeautje krijgen als dank voor deelname.

Survivor

De deelnemers speelden het spel op de computer en bij aanvang is er van hen een foto gemaakt, waarbij aangegeven werd dat deze via het internet opgestuurd zou worden aan de andere deelnemers en de juryleden zodat deze konden zien hoe zij eruit zagen. In feite waren zowel de tegenspelers als de juryleden fictief. Er is door de onderzoeker verteld dat de deelnemers het tijdens dit internetspel op moesten nemen tegen vier leeftijdsgenootjes (van hetzelfde geslacht) van verschillende scholen uit dezelfde regio en daarbij allemaal beoordeeld zouden worden door een zestienkoppige jury van peers. Er is hen ook verteld dat ze bij dit spel konden winnen, verliezen of gelijk spelen.

Het spel ving aan met een scherm met daarop de regels van de wedstrijd en de uitleg dat de jury, bestaande uit acht jongens en acht meisjes, hen zou beoordelen door een zogenaamde 'likability' score te geven tussen 0 en 100, waarbij een hogere score staat voor een hogere waardering. Na deze uitleg werd de deelnemers gevraagd een aantal persoonlijke vragen over zichzelf te beantwoorden om de jury en de andere deelnemers meer informatie over hen te geven. Ze kregen vervolgens ook de zogenaamde antwoorden van hun medespelers op dezelfde vragen te zien. De deelnemers konden de informatie van hun medespelers en de daarbij getoonde foto in hun eigen tempo bekijken. Deze vragen hadden betrekking op hobby's, muziekvoorkeur, favoriete sport, wat ze leuk en minder leuk vonden aan zichzelf en bepaalde karaktereigenschappen (o.a. humor, intelligentie, betrouwbaarheid). Ook werd de deelnemers gevraagd een aantal 'emotie-vragen' over zichzelf te beantwoorden om hun stemming op 'baseline' (Tijdstip 1) te meten.

Vervolgens werd de deelnemers verteld dat hun antwoorden op de persoonlijke vragen samen met hun foto verzonden zou worden via het internet, waarna de juryleden hen een 'likability' score zouden geven tussen 0 en 100. Daarnaast zou de jury aangeven wat zij wel en niet leuk vonden aan de deelnemer. Vervolgens verscheen een bericht op het scherm dat aangaf dat de computer nu voor elke deelnemer de scores van de juryleden zou optellen om te bepalen welke speler de hoogste en welke de laagste score had ontvangen. Na vijf seconden verschenen de namen van de deelnemer met de hoogste en die met de laagste totale score op het beeldscherm. Kinderen in de falen conditie kregen (zogenaamd) de laagste score, kinderen in de succes conditie (zogenaamd) de hoogste en kinderen in de neutrale conditie kregen geen van beide. Vijf seconden na deze evaluatie-uitkomst werd de deelnemers opnieuw gevraagd antwoord te geven op een aantal 'emotie-vragen' over zichzelf (Tijdstip 2). Hierbij werd benadrukt dat het erom ging om aan te geven "hoe je je nu, op dit moment" voelt.

De deelnemers kregen vervolgens een overzichtsscherm van alle 16 juryleden te zien met hun foto's en daaronder de score die zij gegeven hadden, variërend van laag tot hoog (deze score was hetzelfde in iedere conditie: acht hoge en acht lage scores) en een tijdbalk die aangaf dat ze vijf minuten de tijd hadden om het commentaar met betrekking tot henzelf (d.i. de feedback) te bekijken. Door op een foto te klikken konden ze zelf bepalen van welk jurylid, in welke volgorde en hoe lang ze het 'profiel' wilden lezen. Dit profiel bestond uit persoonlijke informatie van het jurylid (leeftijd, hobby's, lievelingseten) en uit positieve of negatieve feedback op de deelnemer. Door de computer werd bijgehouden hoe lang naar elk jurylid werd gekeken.

Na het bekijken van deze profielen werd de deelnemers gevraagd nog eenmaal de vragen met betrekking tot stemming/emoties te beantwoorden (Tijdstip 3) zodat het stemmingsverloop gedurende de vijf minuten tussen T2 en T3 kon worden bepaald. Tot slot werd op de computer nog een aantal vragen gesteld over de jury en wat de deelnemers hiervan vonden, waarna de deelnemers op het scherm te zien kregen dat ze nu opgehaald zouden om deel te nemen aan een ander onderzoek. Een ingebouwde foutmelding gaf het einde van het spel aan waarna een grondige debriefing volgde door de aanwezige onderzoeker.

Debriefing

Na afloop van het spel werden de deelnemers grondig gedebriefed met name om de negatieve feedback niet te belastend te laten zijn. Tijdens de debriefing werd door de onderzoeker verteld dat het spel niet echt was en dat de jury, de medespelers en de ontvangen feedback niet echt waren. De kinderen werd verteld dat ze door hun deelname aan het onderzoek kinderen met psychische problemen geholpen hadden. De meeste kinderen gaven aan dat wanneer ze de kans kregen zij nog een keer aan een (ander) onderzoek mee zouden willen doen. Op de vraag of de deelnemers hadden geloofd dat zij echt tegen andere kinderen speelden, gaven bijna alle deelnemers aan dat dit inderdaad het geval was. Tot slot werd door de onderzoeker gevraagd of de kinderen het spel geheim wilden houden totdat alle leerlingen aan de beurt waren geweest en werd hen dringend verzocht niet te vertellen dat het spel niet echt was. Wanneer de kinderen dit tot het einde van het onderzoek vol zouden kunnen houden zouden zij een klein cadeautje krijgen.

Meetinstrumenten

Narcisme

Om mate van narcistische trekken te meten is er gebruikt gemaakt van de Nederlandstalige versie van de *Childhood Narcissistic Scale* (CNS; Thomaes, Stegge, Olthof

& Denissen, 2006a). De CNS is een recent ontwikkeld instrument om narcisme bij kinderen te meten. Het is een zelfbeoordelings vragenlijst/schaal die bestaat uit 10 items. Een voorbeelditem is: “Kinderen zoals ik hebben recht op iets extra’s”. Hierbij diende op een vierpuntsschaal te worden aangegeven hoezeer het kind de uitspraak bij zichzelf vindt passen, waarbij een score 1 staat voor “helemaal niet waar” en een score 4 voor “helemaal waar”. Een hogere totaalscore staat voor meer narcistische trekken. Het instrument heeft een goede betrouwbaarheid, validiteit en interne consistentie (Thomaes et al., 2006a). De schaal is (nog) niet beoordeeld door de COTAN. In deze studie is de Cronbach’s alpha .78.

Stemming

Aan de deelnemers is gevraagd een aantal ‘emotie-vragen’ te beantwoorden bedoeld om hun stemming op dat moment te meten. Een voorbeelditem is “hoe blij voel je je nu?”. Hierbij moesten de deelnemers op een vijf punts-Likertschaal aangeven hoe zij zich op dat moment voelden, waarbij 1 staat voor “niet of nauwelijks” en 5 voor “heel erg”. Daarnaast werd hen gevraagd een (rapport)cijfer tussen 1 en 10 te geven voor hun stemming op dat moment, waarbij 1 staat voor “heel erg slecht” en 10 voor “heel erg goed”. Deze vragen zijn gesteld op ‘baseline’ (T1), na de evaluatie-uitkomst (T2) en na de vijf minuten ‘viewing time’ (T3). Deze verkregen data zijn gebruikt om veranderingen in stemming te bepalen tussen T1 en T2 en tussen T2 en T3.

State self-esteem

De deelnemers hebben voorafgaand aan het spel een serie vragen gekregen waarmee werd bepaald hoe ze zich over zichzelf dachten (state self-esteem T1). Voorbeelditems zijn “hoe sterk voel je je voor gek staan?” en “hoe tevreden voel je je over jezelf?”. De somscore op deze vragen staat voor state self-esteem. Na het verkrijgen van de evaluatie-uitkomst moesten zij deze vragen opnieuw beantwoorden (state self-esteem T2) en wederom na de 5 minuten ‘viewing time’ (state self-esteem T3). De metingen zijn gebruikt om veranderingen in state self-esteem te bepalen tussen T1, T2 en T3.

Feedback seeking behavior

De tijd (in seconden) die besteed werd aan het bekijken van het jury commentaar is vastgelegd door de computer. De juryleden die een hoge ‘likability’ score hadden gegeven, gaven uitsluitend positief commentaar en vice versa. De kenmerken van juryleden waren systematisch gevarieerd, zodanig dat er sprake was van acht fysiek aantrekkelijke en acht fysiek onaantrekkelijke peers. Binnen deze beide groepen van acht juryleden, waren er vier die een hoge sociale status hadden en vier die een lage sociale status hadden. Sociale status werd gemanipuleerd door fysieke aantrekkelijkheid, populariteit en de uitslag die het kind

zogenaamd zelf in Survivor had behaald toen hij/zij het jaar daarvoor meedeed. Deze informatie met betrekking tot sociale status maakte deel uit van het profiel van de juryleden. De deelnemers konden op het overzichtsscherm met daarop alle 16 juryleden en hun bijbehorende scores, op een foto naar keuze klikken en kregen zo de persoonlijke informatie van de juryleden en drie korte ofwel positieve ofwel negatieve feedbackopmerkingen te zien. De metingen zijn gebruikt om te zien hoeveel tijd er is besteed aan het doornemen van positief versus negatief commentaar alsook om te kijken hoeveel tijd er besteed werd aan positief commentaar van juryleden met een hoge versus een lage sociale status.

Resultaten

Eerste analyses en equivalentie van experimentele groepen

Exploratieve analyses wijzen uit dat de verdeling van de CNS symmetrisch is (*skewness* = .24). De scores varieerden binnen de condities van 0 tot 23 ($M = 8.81$; $SD = 4.82$), en verschilden niet significant tussen jongens en meisjes.

De deelnemers zijn at random toegewezen aan een van de drie condities. Om na te gaan of de groepen vergelijkbaar zijn op baseline, is er een enkelvoudige ANOVA-analyse uitgevoerd, met conditie als between-subjects factor. De resultaten laten zien dat de gemiddelde score op de CNS niet verschilt tussen de verschillende condities ($F(2, 368) = .04$; $p > .96$).

Effect experimentele manipulatie op stemming en state self-esteem: T1 versus T2

Vervolgens zijn repeated measures MANOVA analyses uitgevoerd om te bepalen of de experimentele manipulatie significante effecten heeft op verandering van stemming en state self-esteem tussen baseline (T1) en post-feedback (T2). In deze analyses was conditie (falen vs. neutraal) de between-subjects factor. De verschillende discrete emoties en state self-esteem fungeerden als afhankelijke variabelen, en tijd (T1 vs. T2) was de repeated measures factor. Significante interactie-effecten werden gevolgd door “simple effects” analyses voor beide condities apart.

Er bleek sprake van een significant multivariaat effect voor tijd (Wilk's Lambda $F(6, 212) = 9.23$, $p < .001$), dat werd gekwalificeerd door een significant interactie-effect tussen tijd en conditie: Wilks' Lambda $F(6, 212) = 5.05$, $p < .001$). Vervolganalyses voor beide condities separaat laten zien dat in de falen conditie sprake is van een significante reductie in state self-esteem en gevoelens van trots en blijheid. Daarnaast geldt dat gevoelens van

boosheid, verdriet en schaamte significant toenemen (alle p 's < .001), η^2 varieert van .11 voor schaamte tot .30 voor blijdschap en zelfwaardering. Opmerkelijk is dat gevoelens van spanning (nervositeit) niet veranderen in respons op negatieve (falen) feedback.

In de neutrale conditie is, zoals beoogd, voor geen van de discrete emoties noch voor state self-esteem, sprake van significante verschillen tussen T1 en T2 (zie Tabel 1).

Tabel 1

Gemiddelden, Standaarddeviaties en Variantie analyses van baseline scores (T1) en post-feedback scores (T2) in falen en neutrale feedback condities

T1 en T2	Falen ($n = 108$)				Neutraal ($n = 111$)			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	η^2	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	η^2
Blijdschap 1	7.08	1.88	46.12**	.30	7.35	1.91	2.07	.02
Blijdschap 2	5.77	2.15			7.13	2.08		
Verdriet 1	2.34	.83	17.30**	.14	2.50	1.14	.03	.00
Verdriet 2	2.99	1.49			2.51	1.24		
Boos 1	2.43	.87	22.55**	.17	2.32	.82	.98	.01
Boos 2	3.06	1.42			2.41	1.10		
Nerveus 1	3.67	1.61	1.43	.01	3.73	1.66	2.65	.02
Nerveus 2	3.50	1.91			3.48	1.49		
Schaamte 1	2.58	.80	13.81**	.11	2.85	1.29	.98	.01
Schaamte 2	3.10	1.43			2.72	1.24		
Trots 1	6.31	1.64	40.18**	.27	6.46	1.87	1.07	.01
Trots 2	5.14	2.08			6.30	2.12		

* $p < .05$. ** $p < .01$.

Invloed mate van narcisme op verandering in stemming en state self-esteem tussen T1 en T2

Om na te gaan of het effect van de negatieve evaluatie-uitkomst op veranderingen in stemming en state self-esteem wordt beïnvloed door de mate van narcistische trekken zoals gemeten met de CNS is een aantal regressie-analyses uitgevoerd. In deze analyses fungeerde de verandering in een bepaalde emotie (c.q. state self-esteem) tussen T1 en T2 telkens als de afhankelijke variabele, en de score op de CNS was de predictor-variabele. De resultaten lieten zien dat een hogere score op narcisme een sterkere toename in verdriet voorspelde ($\beta = .21$,

$p < .05$), alsmede een sterkere daling in state self-esteem ($\beta = -.25$, $p < .01$). Voor de overige vijf emoties werd geen significant effect voor narcisme score gevonden.

Tijd besteed aan feedback (positief versus negatief) in de verschillende feedback condities

Om het effect van conditie op tijd besteed aan positieve vs. negatieve feedback gedurende de vijf minuten ‘viewing time’ te onderzoeken, werd een univariate ANOVA analyse uitgevoerd waarbij conditie fungeerde als between-subjects factor. De resultaten lieten zien dat er tussen de condities geen significante verschillen waren voor wat betreft deze afhankelijke variabele ($F(2, 324) = 1.38$; $p > .10$). Een one-sample t-test wees vervolgens uit dat over de drie condities samengenomen deelnemers significant meer tijd ($M = 169.4$ seconden) aan positieve dan aan negatieve feedback ($M = 130.6$ seconden) besteedden: $t(326) = 8.51$, $p < .001$ (zie Tabel 2). In geen van de condities was sprake van een significant verband tussen narcisme score en tijd besteed aan positieve feedback (p 's $> .10$).

Tabel 2

Tijd besteed in seconden aan positieve feedback in de drie feedback condities

Falen ($n = 108$)		Neutraal ($n = 111$)		Succes ($n = 108$)	
<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
170.18	38.47	164.48	43.75	173.61	40.99

Tijd besteed aan feedback van positieve juryleden en stijging state self-esteem tussen T2 en T3: heeft mate van narcisme invloed?

Voor deelnemers toegewezen aan de falen conditie is een hiërarchische lineaire regressie-analyse uitgevoerd om te bepalen of het gedaalde state self-esteem tussen T1 en T2 sterker stijgt gedurende de vijf minuten kijktijd (d.i. tussen T2 en T3) naarmate kinderen meer tijd besteedden aan het bekijken van de feedback van positieve juryleden ($n = 8$), en of dit effect wordt beïnvloed door (mate van) narcisme. In deze analyse was het verschil in state self-esteem tussen T2 en T3 de afhankelijke variabele. In de eerste stap werd de kijktijd naar positieve feedback (in sec.) in het model ingebracht. In de tweede stap werd narcisme score toegevoegd en in de derde stap de interactieterm. Uit deze analyse blijkt dat er een significante positieve samenhang is tussen de tijd die besteed wordt aan het kijken naar

feedback van positieve juryleden en stijging in state self-esteem ($\beta = .24, p < .01$). Er werden geen hoofd- of interactie-effecten voor narcisme gevonden (p 's $> .10$).

Tijd besteed aan positieve feedback van juryleden met hoge sociale status en stijging state self-esteem: wat is de invloed van mate van narcisme?

Tenslotte is een vergelijkbare hiërarchische analyse als hierboven beschreven uitgevoerd. Het enige verschil was dat de aandacht nu uitging naar de tijd besteed aan de feedback van de vier juryleden die zowel positief waren over de deelnemer alsook een hoge sociale status hadden. Vergelijkbaar met bovenstaande resultaten bleek dat hoe meer tijd er besteed werd aan het kijken naar feedback van deze juryleden, hoe sterker de stijging in state self-esteem tussen T2 en T3 was ($\beta = .29; p < .01$). Daarnaast was het interactie-effect met narcisme in dit geval wel significant ($\beta = .68; p < .01$). Vervolganalyses wezen uit dat kinderen met hoge narcisme scores, vergeleken met hun leeftijdgenoten met lage narcisme scores, een significant sterkere stijging in state self-esteem ervoeren naarmate ze meer tijd aan de feedback van deze positieve peers met een hoge sociale status hadden besteed.

Discussie

Dit onderzoek is uitgevoerd om na te gaan hoe narcistische trekken van invloed zijn op de reacties die kinderen (9-12 jaar) laten zien wanneer ze geconfronteerd worden met expliciete negatieve sociale feedback van peers. De mate van narcisme is bepaald middels de scores op de Childhood Narcisistic Scale (Thomaes et al., 2006a). De verwachting was dat kinderen met hogere scores op narcistische trekken meer negatieve emotionele reactiviteit zouden vertonen, een significant sterkere daling zouden laten zien in hun zelfbeeld (*state self-esteem*) en sterker geïnteresseerd zouden zijn in positieve feedback van peers die een hoge sociale status hebben, in vergelijking met hun leeftijdgenoten. Tevens werd verwacht dat het gedaalde zelfbeeld van deze kinderen significant sterker zou stijgen naarmate zij meer tijd besteedden aan het bekijken van positieve feedback van deze peers met hoge sociale status.

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van een experimenteel gemanipuleerd computerspel (Survivor) waarbij deelnemers het moesten opnemen tegen vier leeftijdgenoten van hetzelfde geslacht en werden beoordeeld door een jury van 16 leeftijdgenoten. In werkelijkheid waren zowel de medespelers als de juryleden fictief. Belangrijk bij deze methode was dat kinderen zich kwetsbaar zouden opstellen door allerlei persoonlijke vragen te beantwoorden en hierop geëvalueerd zouden worden door

peers. De deelnemers ontvingen tijdens het spelen van Survivor niet alleen rechtstreekse feedback (positief/neutral/negatief) maar kregen ook de mogelijkheid zelf te bepalen van welke juryleden ze concrete specifieke feedback wilden lezen. Voor alle deelnemers gold (ongeacht feedback conditie) dat acht juryleden positieve feedback gaven en acht juryleden negatieve feedback. Voor deze beide groepen van acht kinderen gold dat de ene helft een hoge sociale had; de anderen hadden een lage sociale status.

De resultaten laten zien dat de experimentele manipulatie (succes/neutral/falen) het beoogde effect heeft op verandering van stemming en state self-esteem. Dit effect betrof in de falen conditie een significante daling in state self-esteem en in gevoelens van trots en blijheid. Daarnaast namen gevoelens van boosheid, verdriet en schaamte significant toe. Er was echter geen sprake van significante veranderingen in de gevoelens van spanning.

De verwachting dat de mate van narcisme van invloed zou zijn op de grootte van de verandering in stemming en state self-esteem na de negatieve evaluatie-uitkomst werd ondersteund voor de emotie verdriet. Bij deelnemers met een hogere score op de CNS werd voor deze emotie een significant sterkere toename gevonden dan bij kinderen met minder of geen narcistische trekken. Daarnaast rapporteerden deze meer narcistische kinderen een significant sterkere daling in state self-esteem. Deze laatste bevinding sluit aan bij wat er in de volwassen literatuur gevonden is, namelijk dat het opgeblazen zelfbeeld van narcisten instabiel is en de confrontatie met kritiek leidt tot een sterke daling in state self-esteem.

Voor wat betreft de overige emoties bleek een sterkere mate van narcisme geen invloed te hebben op de mate van verandering. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het binnen dit onderzoek niet om een klinische groep ging, waardoor scores op narcisme relatief laag kunnen zijn. Een tweede verklaring is dat kinderen met en zonder hoge scores op de CNS niet verschillen in mate van verandering op deze emoties, maar slechts in de manier waarop ze hier vervolgens mee omgaan. Een derde verklaring kan mogelijk gezocht worden in het onderscheid dat gemaakt wordt tussen *overt* (openlijke) en *covert* (bedekte) narcisme. De openlijke vorm leidt tot directe expressie van hoe geweldig men wil zijn, een gerichtheid om voortdurend aandacht en bewondering te krijgen zonder te denken aan de behoeften van anderen. De bedekte narcisten voelen zich eveneens vaak (onbewust) superieur aan anderen en zijn uiterst gevoelig voor kritiek, maar hebben, in tegenstelling tot openlijke narcisten, duidelijk een gebrek aan zelfvertrouwen in het openbaar (Rose, 2002; Wink, 1991). Daarnaast blijkt er een samenhang te bestaan tussen bedekte narcisten en depressie (Rathvon & Holmstrom, 1996). Dit zou de invloed van narcisme op de toename in verdriet verklaren, maar niet op de overige emoties.

Een verklaring voor het feit dat narcisme geen significante invloed heeft op de veranderingen op de emotie schaamte, wat vreemd lijkt gezien de veronderstelling dat de kwetsbaarheid hiervoor de sleutelcomponent van narcisme zou zijn, kan gezocht worden in de *self-verification theorie* (Swann, 1987 in Baumeister et al., 1996) die stelt dat het bijstellen van het zelfbeeld op weerstand stuit en dit heeft tot gevolg dat mensen met een gunstige zelfwaardering zich tegen een schaamtevolle situatie zullen verzetten. Om die reden zou er eveneens minder schaamte gerapporteerd worden, ondanks het gegeven dat er wel een significante daling in state self-esteem wordt gevonden.

Ten aanzien van feedback seeking behavior is gevonden dat er binnen alle condities een significante samenhang bestaat tussen de tijd die de deelnemers besteden aan de positieve feedback van de juryleden en de stijging in state self-esteem. Daarbij geldt hoe langer de deelnemers positief commentaar bekijken hoe hoger de stijging in state self-esteem is. De verwachting dat deze samenhang sterker zou zijn voor kinderen met meer narcistische trekken in de falen conditie werd door de resultaten niet ondersteund.

Narcisme scores bleken echter wel van invloed op de gevonden positieve relatie tussen de tijd besteed aan het bekijken van positief commentaar van juryleden met een hoge sociale status en stijging in state self-esteem, in die zin dat dit verband sterker was voor kinderen met hoge scores op narcisme. Dit komt overeen met de verwachtingen en bevindingen in de literatuur. Narcisten zoeken contact met anderen die hun zelfwaardering zullen vergroten middels identificatie en lof (Campbell et al., 2002) en de negatieve (normatieve) feedback wordt door dit positieve commentaar van juryleden met een hoge sociale status – in ieder geval tot op zekere hoogte- weerlegd waardoor kinderen met hoge scores op narcisme hun gunstige zelfbeeld kunnen herstellen.

Deze studie draagt op verschillende manieren bij aan de bestaande literatuur: het vergroot de bestaande kennis met betrekking tot kinderen met sterke narcistische trekken en vergroot de aandacht voor de kwetsbaarheid en verschillen in zelfbeeld van kinderen in de leeftijd van 9 tot 12 jaar. Daarnaast hadden deelnemers bij deze experimentele methode het idee dat ze werkelijk feedback ontvingen en geeft daarom een reëler beeld van de reacties hierop dan eerder onderzoek waarbij de feedback slechts hypothetisch was. Dit verschil is gebleken uit diverse studies waarbij naar voren komt dat reacties van kinderen op echte negatieve feedback van peers verschillen van reacties die zij rapporteren in respons op hypothetische situaties (Sandstrom et al., 2003).

Het onderzoek kent echter ook een aantal beperkingen waar in toekomstig onderzoek aandacht aan besteed zou moeten worden. De eerste is dat gedrag na afwijzing alleen is

gemeten aan de hand van feedback seeking. In de literatuur wordt veelal een link gevonden tussen narcisme en agressieve gedragingen na negatieve feedback en/of beschamende situaties en Survivor geeft geen inzicht in dergelijk gedrag. Volgens het twee-paden model van Baumeister, Smart & Boden (1996) is een manier om een negatieve externe beoordeling te verwerpen het geven van een externaliserende reactie die zich manifesteert in gevoelens van boosheid en agressieve gedragsneigingen. Dit model beschrijft de mogelijke reacties op een egobedreiging wanneer de positieve zelfwaardering onder druk komt te staan. Er is bij egobedreiging sprake van een discrepantie tussen twee beoordelingen van de persoon. Enerzijds is er de positieve zelfwaardering door de persoon zelf en anderzijds de externe (negatieve) beoordeling die niet strookt met de eigen evaluatie. Daarnaast is er geen mogelijkheid voor de deelnemers reacties te geven of commentaar te geven op datgene wat zij lezen en zien. Narcisten willen graag interacties domineren en zullen wellicht de negatieve feedback willen verwerpen en een manier om dit te doen is het geven van commentaar hierop.

Ten tweede is er sprake van een steekproef waarbij de gemiddelde leeftijd ongeveer 10 jaar is. Het zou interessant kunnen zijn om in vervolgonderzoek oudere kinderen te betrekken. Oudere kinderen krijgen een steeds meer geïntegreerd beeld van zichzelf (Jacobs et al., 2003) en persoonlijkheid en karakter kunnen tijdens de adolescentie en bij jongvolwassenen nog aanzienlijk veranderen (Foster, Campbell & Twenge 2003). Ten derde bestond de populatie van deze studie overwegend uit kinderen van Nederlandse afkomst. In toenemende mate komt uit onderzoek naar voren dat het begrip zelfbeeld verschilt in diverse culturen. Individualistisch denken hangt waarschijnlijk samen met verhoogd narcisme, gezien de grotere focus op het individu in tegenstelling tot collectivisme waar de focus meer op de groep ligt (Foster et al., 2003).

Interessant zou daarnaast zijn om naast de sociale afwijzing (egoistic orientation) eveneens een afwijzing op intellectuele vaardigheden (agentic orientation) op te nemen in het spel of een dergelijke stimulussituatie te ontwerpen. Narcisten beschouwen zichzelf met name hierop bovengemiddeld en zien zichzelf gewoonlijk als zeer intelligent. Op deze manier kan bekeken worden of er op deze leeftijd al een verschil bestaat op beide constructen en of narcisme zo vroeg al onderscheiden kan worden van een hoog zelfvertrouwen waarvan in de literatuur gesteld wordt dat zij op beide constructen hoog scoren.

Tot slot zou de 'viewing time' van vijf minuten aangevuld kunnen worden met een optie om geen feedback te ontvangen. Dit zou voor narcisten een manier kunnen zijn om een schaamtevolle situatie zo snel mogelijk te ontvluchten of ontkennen.

Concluderend kan gesteld worden dat het huidige onderzoek een bijdrage levert aan de beperkte kennis over reacties van kinderen met sterke narcistische trekken in situaties waarin hun zelfbeeld bedreigd wordt.

Literatuur

- Ang, R. P., & Yusof, N. (2005). The relationship between aggression, narcissism, and self-esteem in Asian children and adolescents. *Current Psychology, 24*, 113-122.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (4th ed.)*. Washington DC: Author.
- Baardewijk, Y. van (2003). "Ik zou dat kind een klap willen geven." Sociale zelfoverschatting als voorspeller van agressie, boosheid en schaamt in reactie op een beschamende situatie. Doctoraalscriptie Vrije Universiteit.
- Barry, C. T., Chaplin, W. F., & Grafeman, S. J. (2006). Aggression following performance feedback: The influences of narcissism, feedback valence, and comparative standard. *Personality and Individual Differences, 41*, 177-187.
- Barry, T. D., Thompson, A., Barry, C. T., Lochman, J. E., Adler, K., & Hill, K. (2007). The importance of narcissism in predicting proactive and reactive aggression in moderately to highly aggressive children. *Aggressive behaviour, 33*, 185-197.
- Baumeister, R., Smart, L., & Boden, J. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review, 103*, 5-33.
- Bogart, L. M., Benotsch, E. G., & Pavlovic, J. D. (2004). Feeling superior but threatened: The relation of narcissism to social comparison. *Basic and Applied Social Psychology, 26*, 35-44.
- Bush, E. S., & Ladd, G. W. (2001). Peer rejection as an antecedent of young children's social adjustment: An examination of mediating processes. *Developmental Psychology, 37*, 550-560.
- Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 219-229.
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 358-368.
- Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Thomsen, A. H., & Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological Bulletin, 127*, 87-127.

- Donner, M. B. (2006). Tearing the child apart: The contribution of narcissism, envy, and perverse modes of thought to child custody wars. *Psychoanalytic Psychology*, 23, 542-553.
- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 11-17.
- Ferguson, T. J., Stegge, H., & Damhuis, I. (1991). Children's understanding of guilt and shame. *Child Development*, 62, 827-839.
- Foster, J. D., Campbell, W. K., Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of Research in Personality*, 37, 469-486.
- Frick, P. J., Bodin, S. D., & Barry, C. T. (2000). Psychopathic traits and conduct problems in community and clinic-referred samples of children: Further development of the psychopathy screening device. *Psychological Assessment*, 12, 382-393.
- Goolsby, L. L., & Chaplin, W. F. (1988). The impact of normative, ipsative, and idiothetic information on feelings about academic performance. *Journal of Research in Personality*, 22, 445-464.
- Gray, P. (2003). *Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Harter, S. (1998). The development of self-representations. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.). *Handbook of Child Psychology*, 3. *Social, Emotional, and Personality Development* (5th ed., pp. 553-617). New York: Wiley.
- Jacobs, J. E., Bleeker, M. M., & Constatino, M. J. (2003). The self-system during childhood and adolescence: Development, influences, and implications. *Journal of Psychotherapy Integration*, 13, 33-65.
- Orobio de Castro, B., Brendgen, M., Van Boxtel, H., Vitaro, F., & Schaepers, L. (2007). "Accept me, or else...": Disputed overestimation of social competence predicts increases in proactive aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 165-178.
- Papps, B. P., & O'Carroll, R. E. (1998). Extremes of self-esteem and narcissism and the experience and expression of anger and aggression. *Aggressive Behavior*, 24, 421-438.
- Rathvon, N., & Holmstrom, R. (1996). An MMPI-2 portrait of narcissism. *Journal of Personality Assessment*, 66, 1-19.
- Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 672-685.

- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences, 33*, 379-391.
- Sandstrom, M. J. (2004). Pitfalls of the peer world: How children cope with common rejection experiences. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*, 67–81.
- Sandstrom, M. J., Cillessen, A. H., & Eisenhower, A. (2003). Children's appraisal of peer rejection experiences: Impact on social and emotional adjustment. *Social Development, 12*, 530–550.
- Thomaes, S. (2007). Narcissism, shame, and aggression in early adolescence: On vulnerable children. Academisch Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam.
- Thomaes, S., Stegge, H., Olthof, T., & Bushman, B. J. (2006a). Development and validation of the Childhood Narcissism Scale. *Manuscript submitted for publication.*
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Stegge, H., & Olthof, T. (2006b). Trumping shame by blasts of noise: Narcissism, Self-Esteem, Shame, and Aggression in Young Adolescents. *Manuscript submitted for publication.*
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2003). "Isn't it fun to get the respect that we're going to deserve?" Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 261-272.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 590-597.